

Лиляна ЦОНЕВА

Велико Търново

ИМЕНАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПОЛИТИЦИ КАТО ОБЕКТ НА ЕЗИКОВА ИГРА

The names of Bulgarian politicians as an object of linguistic game

The article deals with various types of deliberate transformations and deformations of the names of Bulgarian politicians with the aim of ridiculing them.

Keywords: anthroponym, phonetic game, pun, etymological regeneration, etymologization

Съвременната лингвистика все по-често разглежда различните езикови явления и категории през призмата на езиковата игра (ЕИ), като отделя специално внимание на скритите естетически възможности на езиковите единици, на творческото им използване в речта. ЕИ в широк смисъл се определя като лингвистично изобретателство, което се проявява на всички езикови равнища и което не винаги е свързано с отклонения от нормата (Ремчукова 2005, 21-23). Проявите на езикова игра са многобройни и разнообразни, при това не само в художествения и разговорния стил; изключително актуални са игровите стратегии и в публицистичния стил (ПС), където те са средство не само за създаване на комичен ефект и за образно моделиране на съдържанието, но и за постигане на съдържателна дълбочина (Цонева 2000, 2002).

Към езиковите единици, които активно се включват в проявите на ЕИ в ПС, без съмнение се отнасят собствените имена (СИ), което е свързано с някои важни техни особености. Ономастичната игра като

разновидност на ЕИ се основава на богатия асоциативен (лингвистичен и екстралингвистичен) потенциал на СИ, включващ всички елементи на смисъла, които могат да се актуализират в съзнанието на носителите на езика при тяхната употреба (Гридина 1996: 51). В ономастичната ЕИ се включват всички видове СИ, например топоними: *Тъй наречената “Северозападна България” всъщност е най-късият път към Европа.* (Сега 2008/188); *Е, след като не можем да станем Швейцария на Балканите, може би надеждата ни е да станем Диоксинганур на Балканите.* (Сега 1999/170), но централно място в нея заема играта с лични имена (ЛИ). Най-важната особеност на играта с ЛИ е това, че в нея “мишена” е референтът и чрез играта с името непряко, но често доста категорично, се изразява отношение към неговия носител.

Именно някои прояви на ономастична игра в ПС, по-конкретно в съвременните български печатни медии, се разглеждат в настоящата работа. Примерите, върху които са направени нашите наблюдения, са от аналитични и хумористични текстове, публикувани през последните години предимно в централните вестници (“Сега”, “Монитор”, “Стандарт”, “24 часа”, “168 часа”, “Труд”, “Новинар” и др.) и списание “Тема”. Не се анализират издания, които по-скоро могат да се определят като “жълта преса” (при цялата условност на това определение), както и информационни жанрове, където СИ функционират преди всичко в номинативна функция. Тук ще си позволим да отбележим и това, че отношението към политическите субекти, изразено в анализираните примери, не е отношение на автора на настоящата работа.

Проявите на ономастична игра в ПС имат черти, които го отличават от художествения стил и разговорния стил, както и такива, които го сближават с тях. Например, за разлика от разговорния стил, където участниците в общуването използват не много сложни форми на ЕИ (много често – характерни за устното общуване фонетични игри), демонстриращи близостта между тях, желанието им да се пошегуват (Земская 1983, 175), в ПС проявите на ЕИ обикновено са по-сложни и се отнасят по-скоро към остроумието.

Трябва да се подчертае, че ПС “експлоатира” много активно екстралингвистичния потенциал на ЛИ, акумулиращи съществена по обем неезикова информация за обекта и средата му, която при определени

условия на функциониране на ЛИ става елемент на контекстуалното им езиково значение (Ратникова 2003: 11). Затова за осмислянето на механизма на обиграването на СИ в ПТ и на ефекта от него са нужни общи за автора и адресата извънтекстови (фонови) знания за референта на името, за неговото място в обществото, за особености на неговия характер и поведение, за конкретни ситуации и действия, свързани с него и т. н. (Това води и до необходимостта да се дават обяснения или препратки към по-широк контекст, когато се разглеждат например главия на ПТ).

Важна особеност на ПС е и това, че в него се обиграват преди всичко ЛИ на субекти, известни и актуални за цялата езикова общност, на “героите на времето”, които могат да се определят като ключови имена (Цонева 2007). Към ключовите имена (КИ) могат да се отнесат имената на известни икономисти, бизнесмени, стопански ръководители. Характерна черта на нашето време е това, че КИ стават и имена на престъпници, терористи, както и на артисти, спортисти, скандални шоумени и т. н., но рядко – имена на известни писатели или учени.

Естествено, най-важно място в кръга на КИ, както и на обиграваните в ПС, заемат имената на политиците, актуални за обществото – президентът, премиерът, министрите, лидерите на политически партии. От друга страна, обиграването на името е и показател за социалната значимост на неговия носител.

Основание за включване на ЛИ в ЕИ могат да бъдат както отношението на обществото към референта “по принцип”, така и негативно възприемани конкретни действия или събития, в които той участва. Но докато в разговорния стил и в художествения стил отношението към референта, изразено чрез обиграването на името му, може да бъде не само иронично или шеговито, но и галовно, любовно и т. н. (вж., например: Епщайн 2006), то в ПС почти винаги отношението е негативно или в най-добрия случай иронично, още повече, че действията на българските политици рядко предизвикват одобрение. Обиграването на името на даден политик може да бъде средство за формиране на обществен му имидж, както и за манипулативно въздействие върху обществото, особено по време на избори, когато именните игри се превръщат в предизборно оръжие, понякога с голяма “поразяваща сила”.

Важно е и това, че за съвременната публицистика (особено за опозиционната) няма недосегаеми личности или “свещени крави”, затова мишени на ЕИ много често стават президентът, премиерът и други най-официални лица. Играта с имената на първите лица в държавата в съвременната публицистика е едно от важните неща, които я отличават от публицистиката в миналото – именно тези номинации там са регламентирани максимално, в тях не се допускат отклонения с индивидуално-авторски характер и е възможна само превъзходна степен на признака (Какорина 1996: 176). Както отбелязва И. Е. Ратникова, “десакрализацията” на антропонимичните знаци е показател за разрушаването на старите социални митове и за създаването на нови (Ратникова 2003: 38).

Разбира се, кръгът на КИ е променлив – към тях могат да се отнасят както имена на личности, важни за обществото сравнително дълго време, така и имена на политици, които “изгряват” за кратко (или периодично), след което се забравят. Към първите можем да отнесем името на А. Доган, което се отличава с устойчива активност вече няколко години, както и с периоди на особено засилена активност – по време на избори или във връзка с конкретни събития (например скандални изказвания на А. Доган, загадъчната смърт на важен член на ДПС и т. н.). Ср.: ... *личността на Доган ще остане във фокуса на общественото внимание. Той е един от парадигмалните политици на българския преход, с най-дълъг политически живот, а вероятно и с бъдеще, макар и неясно.* (Сега 2009/198) Към втората група се отнасят имената на Ж. Желев, Ж. Виденов, Ж. Ганчев, С. Ганев, П. Стоянов и т. н., които вече не са толкова актуални за днешните българи.

В ПС, както и в разговорния стил, включването на определени СИ в ЕИ зависи, макар и по-малко, и от някои чисто човешки черти на референта – външността, особености на характера или поведението им и т. н. В тази връзка “обречени” на ЕИ са имената на Ж. Ганчев, Ж. Желев, Б. Борисов и т. н. (както в недалечното минало на Т. Живков), именно поради някои ярки особености на тяхната външност и поведение. Напротив, “скупните” безлични политици обикновено не се сдобиват с прякори, не стават герои на вицове, както и обект на ЕИ.

“Без конкуренция” сред КИ изобщо и сред обиграваните КИ в българската преса днес е името на Бойко Борисов (бихме могли да доба-

вим – и образът му, най-често – на първите страници на вестниците или на кориците на списанията). Ср.: *В българския сезон на омразата през лятото на 2009 г. всеки е потенциален обект на черен пиар, а Бойко Борисов – очаквано най-много.* (Тема 2009/19) Б. Борисов се намира в центъра на медийното внимание вече няколко години, което се определя не само от важното му място в българския политически живот, но и от поведението му пред медиите, от някои негови смели действия и изказвания, формиращи имиджа му на “мачо”, “Батман” и т. н. Любопитно е да се отбележи, че самите вестници често отбелязват повишената честотност на името на Б. Борисов. Например в един от текстовете на постоянната рубрика “Прелет над печата” на в. “Сега” актуалните теми в българските вестници през пролетта на 2009 г. са представени по следния начин: *Парламент, избори, дебати и Бойко Борисов. Полиция, пожарна, Бърза помощ и Бойко Борисов. Чикаго, назад и Бойко Борисов. София, столица, юбилей и Бойко Борисов. Темата за Постоянното Присъствие на Лидера изпъзвява в този светъл ден като тъмен японски субект от дупката за метрото на Черни връх.* (Сега 2009/76)

Интересно е да се отбележи и това, че българските медии през последните няколко месеца показаха забележителна метаморфоза в отношението си към Б. Борисов, проявяваща се и в обиграването на името му. Голяма част от тях, ярки негови противници в близкото минало, днес вече са сред най-активно възхваляващите го (такъв е например в. “Монитор”). Естествено, тук става въпрос за отношения (понякога доста сложни) между политическите субекти и собствениците на медиите или финансовите и политическите сили, които стоят зад тях, и само в редки случаи – за отношение на самия автор на ПТ. Очевидно е, че тези неща са и щрихи от народопсихологията и важен показател за състоянието на гражданското общество изобщо и на медиите в частност, и затова те трябва да бъдат предмет на анализ в други научни области.

Метаморфозата в отношението на журналистите към Б. Борисов, граничещо с раболепие, е една от актуалните теми в самата преса, като много активен в това отношение е в. “Сега”. Ще посочим заглавията на някои от материалите в него, в които се обсъжда новото отношение на медиите към Б. Борисов след изборите през юли 2009 г.: *О Сузана, О Осанна!; Що за животно е конформизмът?; Между частушката и чал-*

гата и т. н. В една от статиите си Димитри Иванов още в първите дни на месец август 2009 отбелязва: *В медиите бе проявен консерватизъм спрямо Б. Борисов от журналисти, които чевръсто сложиха наколенките и почнаха да лазят, както лазеха пред властта в най-лошите тоталитарни години.* (Сега 2009/205)

В ПС обикновено се обиграва фамилията и по-рядко – личното име, преди всичко когато то има особен лингвистичен потенциал и/или когато безпогрешно се отнася към определен референт, както е при имената *Муравей (Радев), Олимпи (Кътев), Бригадир (Аспарухов), Бойко (Борисов)* и т. н. Към лингвистичния потенциал на ЛИ се отнасят фонетичният облик, структурата, лексикалната мотивираност, както и сложният комплекс от вербални асоциации, който често е различен за различните хора. Именно лингвистичните особености на името определят в голяма степен “посоката” на игровото му използване, т. е. участието му в точно определени форми на ЕИ. В тази връзка може да се каже, че за някои ЛИ е просто задължително обиграването им точно по определен начин: *Уви, и със, и без Надежда надежда май няма.* (Сега 2003/253); *Всичко това Олимпи пръв от колегите си заявил в специална декларация за конфликт на интереси, с което е изкачил своеобразен Олимп спрямо обичайните български шуру-баджо-братовчедски практики.* (Сега 2009/6) Във връзка с последния пример ще отбележим, че тук се анализират само проявите на ономастична игра, а преплитането на различни прояви на ЕИ (каквото има не само в него, но и в някои от дадените понататък), би могло да бъде предмет на друга работа.

При КИ екстралингвистичното е актуално винаги и именно от него зависи самото включване на дадено СИ в ЕИ. Даже в случаите, когато в ЕИ се експлоатират чисто лингвистичните особености на СИ, все пак може да се намери връзка (понякога доста сложна и опосредствана) с екстралингвистични знания за субекта, за действия и ситуации, свързани с него. Иначе казано, в ПС почти няма (освен в някои хумористични жанрове) “игра заради самата игра”, каквато има много често в другите стилове.

Анализът на конкретните прояви на ЕИ в ПТ позволява да се види, че в тях екстралингвистичните и лингвистичните параметри на ЛИ на политици са актуални в различна степен.

Сравнително редките в ПТ **фонетични игри** в повечето случаи са обусловени от лингвистичните особености на ЛИ. Например фонетичният облик на кратката звучна фамилия *Паси* (при неясна за повечето българи етимология) обуславя нейното включване в римувания, преди всичко в заглавния комплекс на ПТ: *Кой ще ни спаси от Соломон Паси?* (Сега 2001/291) Но и тук най-често могат да се намерят връзки с действия на референта или с конкретни събития, отразени в ПТ. Следващите примери са заглавия на текстове, в които се разказва как министърът на външните работи С. Паси коси тревата около сградата на Министерския съвет: *Щом Паси коси, светът се развива правилно и ще се спаси* (Сега 2001/246); *Паси коси* (24 часа 2001/244) Естествено, такива заглавия насочват читателя към определено негативно или иронично възприемане на описаните в текста действия на С. Паси, свързвайки ги и с някои други негови действия, преди всичко с активната му работа за присъединяването на България към НАТО, оценявана нееднозначно по онова време.

От лингвистичните особености на СИ зависи и включването им в **каламбура** – най-типичната форма на ЕИ. Важно е да се отбележи, че каламбурът, въпреки представите за него, не винаги търси комичен ефект, а цел на специалната организация на езиковите елементи в него (най-често сблъскването в ограничен контекст на омоними или пароними) е съдържателната сила на изказването, заострянето на вниманието, насочването към определено осмисляне на съдържанието. Специалното сблъскване на думите в каламбура, според Т. Г. Гридина, е един от случаите, когато говорещият съзнателно преминава на позициите на *Homo ludens*, играещия човек (Гридина 1996а: 239).

Ономастичният каламбур има свои характерни особености – в него се съчетават особеностите на каламбура изобщо с особеностите на СИ и преди всичко на КИ с техния богат екстралингвистичен асоциативен потенциал (Цонева 2009). Това прави и каламбурите с имена на политици както по-ярки и интересни, така и по-сложни за анализ.

Такива са каламбурите, основани върху омонимията на ЛИ и нарицателните имена, на базата на които те възникват (такива са ЛИ *Вяра*, *Надежда*, *Любов* и много други български имена). Каламбурите с омоними са характерни и за разговорния стил, но там носителят на обигра-

ваното име може да бъде известен само в тесен социален кръг или даже неизвестен. Ср. типичен за разговорния стил диалог: *Къде са другите? – Надежда вече изгуби надежда и си тръгна.*; и не по-малко типичен анекдот: *Един мъж пуснал фиш от тотото, прибрал се в къщи и казал на жена си: – Живее с една надежда... А тя му отговорила: – Ми то и аз с един Иван...* В ПС обаче, както вече подчертахме, се обиграват имена на политици, известни в социума като цяло с техните политически позиции, действия и т. н. Много често в подобни каламбури се включва името на Надежда Михайлова, при това най-вече по повод на сложните отношения в ръководството на СДС и търсенето на перспектива в развитието на партията: *И на последния седесар му е ясно, че единствената надежда на СДС сега се казва Надежда.* (Монитор 2002/67); *Надежда напред, Надежда назад – и все няма надежда* (Сега 2003/253)

Тук можем да посочим и пример с името на по-малко известната в българския политически живот Любов Панайотова; в него, както и в много други каламбури, се разчита само на единия омоним, а другият се подразбира от близкия или по-широкия контекст: *И докато при Сокола партийното строителство си върви, то в СДС изчезнаха както вярата, така и надеждата, и остана сал една Любов.* (Новинар 2009/103)

Пак омонимията на името *Весела* и прилагателното *весела* е основа на каламбурното новогодишно послание от хумористичната страница “Зловинар”, където доста “смело” се изразява иронично отношение към български жени-политици: *За едни Весела Коледа, за други – Весела Лечева, за трети – още по-зле – Весела Драганова!* (Новинар” 2008/336)

Сравнително редки са каламбури, разчитащи на омонимия на СИ и словосъчетание или изречение: *Разконспирираха по фамилията само соулдера. Щом се казва Станишев, значи му е писано: Стани Шеф.* (168 часа 2002/22).

Благодатна почва за създаване на каламбури са СИ с ясна вътрешна форма, запазили семантичната си връзка с произвеждащата основа. Такива каламбури се базират на разкриването на вътрешната форма на СИ, в която се откриват семантични компоненти, “сигнализиращи” за качества, действия, позиции на референта.

Етимологичната “регенерация” в такива случаи се опира най-често на обединяването в рамките на контекста на СИ и родствена с него дума: *Стоян Ганев не **стои** на едно място и си опровергава името непрекъснато.* (Сега 2004/84); *По случая “Ковачки” “Труд” пък се каламбурка с името на бизнесмена: “Кушилев **закова** 143 млн. лева на **Ковачки**”.* (Сега 2009/219)

Ще отбележим, че разкриването на вътрешната форма на ЛИ на политиките (както и на думите изобщо) е един от често използваните в българската публицистика начини за обиграването им, който може да бъде и основа на ПТ. Такъв е например ПТ със заглавие *Фамилията казва всичко* и подзаглавие *Петканов действа в петък, Първанов – пръв, Бойко Борисов – готов за бой и борба*, в който се отбелязва “силата на името”: *Неподозирана галактика от букви и предсказания се крие зад човешките имена. По това как се казва един политик, може да се отгатне и как ще управлява.* (168 часа 2002/22)

Етимологизацията на СИ в ПТ може да бъде както научно обоснована, така и “мнима”, измислена, определяна и като игрова концептуализация, която е близка до паронимазията. Такива каламбури, в които се сближават думи с далечна или случайна формална близост, в това число и думи от различни езици, не без основание се определят като “паронимична атракция”. В повечето такива примери контекстът подчертава игровата насоченост, като свързва СИ не с реална произвеждаща основа, а с друга, измислена: *Какво му **коства** на **Костов** още една излагация сред стотиците други?* (Сега 2001/71); *В какво се е **втреничил** д-р **Тренчев**?* (Сега 2001/48)

Като скрита атракция определят някои автори и каламбуриите, в които етимологизацията разчита на контекста, съдържащ думи, асоциативно свързани със СИ: *И ще се гордеем с него, а не както досега да се свеним, че началниците на електриката ни се казват **Обчаров**, **Шиляшки**, не дай боже някое служебно правителство да ни тури **Агнев** или **Ярев**.* (Сега 1999/40) Именно на “птичите асоциации” се разчита и в следния пример: ***Сокола кръжи** някъде над парламента, както **винаги**.* (168 часа 2004/51)

При някои имена с чужд (или неизвестен произход) може да се използва и превод, насочващ към асоциации със ситуации, действия и т. н., с които

се свързва референтът. Важна особеност на такъв превод, както и в каламбуриите с игрова етимологизация, е условният характер на неговата “достоверност”. Такива са примерите от вече посочения текст за “силата на имената” на политиците: *Вицепремиерката Шулева навява школки идеи на немскоговорящите българи. Schule ще рече училище на немски, а Шулева хем се учи да бъде социален министър, хем има немалко да учи. Старинната еврейска фамилия на Ралица Агайн пък буди асоциации у англоговорящите за нещо, което искат отново (again – “отново”, от английски, б. а.). Пък и пак да я видят. И определено има защо.* (168 часа 2002/22)

Към тези каламбури може да се отнесе и преводът на фамилията *Доган*, база за отфамилното прозвище *Сокола*: *Доган е сокол, а соколът по принцип е поетично характеризирани от Ботев като “юнашка птица”, само дете Ботевият сокол е всеотдаен по душа, той най-самоотвержено се “за брат, за юнака грижи”, пък Доган се грижи само за себе си, с други думи се всеотдава на самия себе си.* (Новинар 2009/225)

Безспорно игрова насоченост има и преводът на български ЛИ на други езици. Такъв е примерът с превода на немски език на фамилията *Ганев* като “крадец, престъпник, мошеник”, който експресивно изразява негативната оценка на назначаването на *Стоян Ганев* през 2001 за началник на кабинета на *С. Саксбургготски*: *Та то все едно да кажеш: Драги Хомбах, запознай се с нашия г-н Крадльо! Или хайде, да се изразим по-архаично и ние – с г-н Пунгаиш. Г-н Шарлатанин също не е зле. Понеже германският език има дълга писана история, там пише, че това е тарикатски израз от началото на XIX век. Защо точно Ганев е изразът за шарлатанин, не е разтълкувано. Но му отива!* (Сега 2001/220)

Вниманието на много лингвисти привлича и повишената активност на СИ като основа на **оказионални думи** – една от важните особености на съвременното българско словообразуване. образуването на оказионални производни в ПТ, много характерна форма на ЕИ в различните стилове и в частност в ПС, не е обусловено от лингвистичните особености на базовото ЛИ, а от неговата актуалност за обществото в определен момент. Активността на СИ като произвеждаща основа е и доказател-

ство за определянето им като КИ – именно КИ в периодите на най-засилената си активност стават основа на множество производни, понякога – на цели серии думи с различно значение: *Днес само костовичарите си вярват, че при тяхното управление България ще стане Швейцария. Тя ще бъде такава, каквато е сега – Костово на Балканите. И аз не знам вече чия простотия е по-голяма – тяхната или нашата. Но и в двата случая е свещена Костотия.* (Сега 2001/23); *А фамилията на доцента дала цели две производни: глагола панайоткам се (мотая се, бездействам) и съществителното панайотка – личност, въдворена в политиката с помощта на енергичния парламентарен лидер.* (Труд 2002/35)

Най-многобройни сред производните от ЛИ на политици са съществителните имена, назоваващи лица, качества, действия. Те се образуват по активни в субстантивното словообразуване модели със суфиксите *-изъм, -ист, -щина, -ация*, най-често от фамилияте и по-рядко от имената на известни политици: *Призрак броди из парламента – ганевизъм.* (24 часа 2002/75); *Генерал-кметът тутакси изкусно влете личната си болка (антистанишевизъм) в тържествената си реч.* (Сега 2008/4); *От СДС трябваше да дундурка до дяното си коляно останки от муравейщина и остатъчен костовизъм.* (Труд 2005/65); *Рейтингът на бойковистите тръгна рязко надолу.* (Монитор 2009/94); *Лютфизацията е заразила и "Труд", който обаче до нищо ново не се е добрал.* (Сега 2003/119); *2007 стана годината на бойковизацията.* (Новинар 2007/340)

В по-редките производни от умалителната форма на ЛИ има по-ярко изразен игрови ефект: *Нищо ново – софт сините надкинисти пак са плътно по стъпките на хард сините костовисти.* (Сега 2005/76)

По-редки са и сложните производни от комплекса «име + фамилия»: *М. Севлиевски от "Новото време" също потвърди, че има стоянганевисти в НДСВ.* (168 часа 2005/3); *Александъртомовщината стана нарицателно за неутолимата жажда за ужилване на поредния наивник.* (Монитор 2009/168); *Г-н Георгиев е бивш атакист, днес независим, клонящ към Яне-Яневизъм.* (Сега 2009/130)

Многобройни са, както и в разговорния стил, отименните съществителни с различно конкретно значение със суфикса *-ка*: *Почивка "мас-*

ларовка” помогна на дядо Пеньо да си намери половинка (Бряг 2008/241). В ПС едно ЛИ също може да стане основа на производни с различно значение. Ср. например, производната от името на финансовия министър Муравей (Радев) дума *муравейка*, означаваща “данъчна декларация” и “допълнително възнаграждение”: *Тази муравейка тайна велика ест.* (Дума 1998/67); *Ех, жадувана и толкова чакана, празнична държавна заплата! Всички я наричахме галено муравейка. Та нали не кой да е, а този голям човек я обеща!* (Бургас днес 1999/1914)

Отименните производни със суфикса *-ка* могат да назовават и лица: *Има ли нужда да изброяваме – панайотките са характерни освен с лоялност и с известна безцветност. Силата им е в масовката. Не случайно и името им е такова – производно на името на председателя.* (Сега 2003/82)

Интересен пример за игра с фамилията *Доган* е образуваната от нея окازیонална форма на женско име *Доганка* в римуваното заглавие *Колко струва Доганка държанка* (Новинар 225/2009). Ефектното заглавие на текста, посветен на неясния произход на капиталите на А. Доган и на вероятността той да е финансиран от “неизвестен благодетел”, насочва към негативно възприемане на съдържанието му.

Характерна особеност на ПС е активността на отименното словообразуване на глаголи и отглаголни имена, често по типично разговорни модели: *Имената от обществено-политическия живот родиха немалко нови глаголи – буратинча се, оганчвам се, сендисвам, орсувам. На политиците дължим и някои съвременни поговорки като “Дядо мозерува, баба пинчерясва”.* (Жълт труд 1997/46); *Татарчев четири години се татарчи* (Дума 1996/42); *Филчев продължава с нататарчването* (24 часа 2002/193); *Офилчването* донякъде е продължение и характеризира сегашния период. (24 часа 2002/193)

Много ярки са и окازیоналните думи, резултат на композиция или контаминация (за разграничаването им виж: Цонева 2000: 2002). В тях се съдържа не само “експресия, ирония или забава за читателя” (Стоянов 1999: 154), но и отношение към референта на името, включено в тях, подсилено от контекста и от извънтекстови знания за него: *Бойкофренията, любезни ни читателю, е в апогея си преди Нова година. Не си прави грешни асоциации с шизофрения, бойкофренията е*

нещо друго – това е състояние на духа и тялото, при което изпитваш неудържимо влечение към *Бойко Борисов*. (Новинар 2007/320); *Спалните в "Каза Домини" приличат на султански будоар, а Доганленд в центъра на бедното село Дръндар е като изваден от приказките за Рапунцел*. (Тема 2008/25); *Ако нещо не е наред с тези три признака на демокрацията, ние всъщност в демокрация ли живеем? Или в демократура? А може би в тоталитария? А това, в което ни предстои да живеем, как ще се нарича – **Бойкотура**?* (Новинар 2009/108)

Почти всички игрови производни, резултат на езиково творчество, макар и образувани по продуктивни модели, си остават в рамките на официалното като едно от средствата за изразяване на негативна оценка и за постигане на експресивност на ПТ. Малка част от производните, като появилите се по време на парламентарите избори през 2009 г. *доганизация* и *галевизация*, стават част от политическата лексика и са един от примерите за езикотворческата функция на ЕИ (Цонева 2000, 2002: 23): *Яне свиква митинг срещу доганизацията; Искам да благодаря на всички политически сили, които използват подобна терминология като "доганизация", защото те много ми помагат*. (Стандарт 28.6.2009); *Министри скочиха срещу галевизацията* (Монитор 2009/150); *Галевизацията е стряскащ синдром*. (Труд 2009/180)

Специално внимание заслужават и официалните думи, които трудно могат да се отнесат към определен модел и в които най-ярко се проявява творческият характер на подобни единици: "Наивысшая степень новизны присуща окказиональному слову, созданному "ex nihilo", не по модели». (Ханпира 1972: 252). Впрочем, създаването на такива думи може да бъде част от идиостила на определен автор или издание, който не е предмет на анализ в работата, макар че безусловно заслужава внимание: *Бойкоюбилейни Борисочеститки; Антиборисовските бойко-занимания са подкрепени и от ирландския свободен печат.; Притеснихме се, че отдавна не сме бойкочели нищо, но "Труд" ни борисоупокои:* "Ако докопам Доган и Станишев, ще имат проблеми", казал... ясно кой. *Кое то звучи като едно предизборно предупреждение на Борисомечката да не се плашим като гръмне топчето*. (Сега 2009/76)

Внимание заслужава и интересният пример от в. “Монитор”: “Сofия расте и бойкобоклучее” (Монитор 2009/150) и не по-малко интересното му представяне във в. “Сега” в постоянната рубрика “Преглед на печата”: *Сofия расте и бойкобоклучее*, лингвоблудства върху девиза на столицата вестникът за целите на кампанията си “Заедно за чиста и подредена столица”. (Сега 2009/76)

Към оказионалните думи би следвало да отнесем и “хибридите” от нарицателни съществителни и инициалите на СИ и преди всичко от инициалите **ББ** на името Бойко Борисов, честотни в съвременната българска публицистика (за инициалите и другите средства за вторична номинация вж.: Стоянов 1999). Ср.: *В България пък тия дни младите социалисти подеха кампания за утвърждаване на интелекта като по-висша ценност от мускулатурата (в частност **ББицепсите**)*. (Сега 2008/312); *А цялата структура – обрамчена в яки бизнес-обръчи тип късен **ББарок***. (Сега 2009/64)

Отбелязаното от К. Стоянов, че инициалните изписвания на ЛИ на известни политици са журналистически маниер, който “известява публичен концепт на социална (обикновено понижаваща) престижност” (Стоянов 1999: 208), се потвърждава в следващите примери: *На заобиколилата го групичка босове на Световната банка, МВФ и други финансови акули **ББ** се закани добродушно с пръст и каза: “Ясни сте ми вие – кофти материал!”* (Сега 2009/36); ***ББ** не е слънце, да огрее навсякъде. Той закрива слънцето и засенчва всичко и навсякъде*. (Сега 2009/240)

Още по-категорично е изразено негативното отношение към референта Цветан Цветанов при игровото (близко до инициалното) обозначаване на името му като *Цв. Цв.* или даже *Цвъ Цвъ* в следните заглавия: *Поклонът **Цв. Цв.*** (Монитор 2009/160); *III ГЕРБ разработвана от ДАНС неправилно, **Цвъ Цвъ** от ГЕРБ разработвал III БСП правилно* (Сега 2009/262)

Една от интересните форми на ЕИ, в която могат да се включват СИ, е **трансформацията на фразеологични единици**. Както е известно, фразеологизмите съществуват като устойчиви единици с постоянен състав, затова случаите на тяхната нестандартна употреба ги правят стилистически актуални. Най-разпространеният тип структурна промяна

на фразеологизмите (почти винаги съпътствана от семантична промяна) е замяната на компонент на състава им с нов, актуален за конкретния ПТ (Цонева 2007 а). Тези фразеологизми се използват в заглавието на текста, по-рядко – в самия текст или в края му. Заглавия са следните примери, в които новият, актуален компонент е СИ, което насочва към съдържанието на текста: *Царят дава, Панайотов – не* (Труд 2002/76); *Гладен Цецо кабинет сънува* (Монитор 2009/90) – заглавието насочва към негативно или най-малкото иронично възприемане на съдържанието на текста (подсилено и от кратката форма на името), описващ мечтите на политика Цветелин Кънчев да участва в управлението на България.

В други случаи замяната на компонент се съпровожда и с разширяване на стандартния състав на фразеологизма: *И вицето цяло, и Доган рахат, на ход е Чорни* (24 часа 2002/160); *Мозер се оплете в оранжеви кълчища* (Труд 2005/15)

ЛИ заемат важно място и в **трансформацията на цитатите**, наричани още прецедентни текстове или текстови реминисценции, която е една от формите на ЕИ, определящи облика на ПТ през последните години.

Цитацията е включване в ПТ (обикновено без кавички) на думи, словосъчетания, изречения от друг източник – художествени текстове, песни, филми, телевизионни предавания, реклами, анекдоти и т. н., които влизат в културния фонд на езиковата личност (Цонева 2000, 2002). Те могат да заемат различно място в ПТ, но най-често се използват в силните позиции – заглавието или края на текста.

Според Г. Я. Солганик силата на цитацията като проява на ЕИ се съдържа преди всичко в появата на познати думи в неочакван контекст и в сблъсъка им с този контекст; цитацията за съвременната публицистика безусловно е находка със значителен стилистичен потенциал, която ще се развива и усъвършенства (Солганик 2001: 330). Цитатите могат да усилят, да подчертават съдържанието и стилистичната тоналност на ПТ или да му придават шеговито или иронично звучене. Ср.: *Избори 2 в 1 – неочаквано добра комбинация* (Новинар 2009/26); *Живееш, както пее Васко Найденов, в собствена боксониера и уж, казано честно, всичко ти е наред, а изведнъж получаваш сметка за вода, сякаш си отклонил Владайската река към боксониерата си.* (Монитор 2009/210)

Още по-експресивни са цитатите, в които има трансформация, най-често замяна на елементи от тях с нови, актуални за конкретния ПТ, каквито често са СИ. За “разчитането” на подобни игрови форми, естествено, е нужно съвпадение на “културния багаж” на автора и адресата, изключващо комуникативния провал: *Мятал Костов ябълка* (Труд 2000/159) – заглавие на текст, посветен на избора на главен преговарящ за България в ЕС, насочващо чрез трансформирания фрагмент от известната шеговита народна песен към възприемането на този избор като несериозен, основан на случайността, а не на ясни критерии.

Двата следващи примера са в края на текстове, разглеждащи различни икономически проблеми в България и бездействието на правителството на И. Костов: *Народът взе да дави мъката си с вино и ракия, но и там Муравей не се стърпя и посегна – тук тури бандерол, там тури данък, та цените скочиха до тавана. И чуваха се богохулни думи: – О, спи ли Костов, Костов не види ли?* (Сега 1999/259); *А Костов отгоре през синия дим гледа на всичко тих, невъзмутим.* (Сега 1998/68)

За възприемането на цитатите, особено на трансформираните, както отбелязахме, е необходим определен обем от фонові знания (литературни, културни); те са знаци за оценката на факти, ситуации, личности, разбираеми за носителите на даден език и дадена култура. Така например за постигането на ефекта на ЕИ в следващия пример са необходими знания за особената идеологическа окраска на широко известните в близкото минало лозунги, откъси от произведения на класиците на марксизма-ленинизма, на съветски и български поети и писатели, възхваляващи КПСС, БКП, партийните вождове (Цонева 1999, 52). В контекста на съвременния ПТ те имат най-често противоположна оценъчност, която в конкретния пример е свързана и с употребата на умалителната форма на ЛИ *Соломон (Паси)*, допълнително снижаваща патетичното звучене на изходния цитат до пародийно: *Защото днес казваме Мони – разбираме НАТО. А НАТО е не само чест, ум и съвест на епохата, както КПСС едно време.* (Сега 1999/95)

Една от характерните за съвременни печатни медии форма на ЕИ – т. нар. **графична игра**, най-често се изразява в отделяне (шрифтово или цветово) на обиграваните единици или елементи. Според нас игрите

с графиката само условно могат да се обединят в една група; по-скоро възможностите на графиката допълват различните форми на ЕИ. Например в някои каламбури графично се отделят онези компоненти на името, които създават оригиналния смисъл или се сблъскват с други думи: *Щеше ли иначе управлението на КОСТов да ни преседне като кост на гърлото?*; *Щеше ли семейство СОКОЛови да хвърчи за наша сметка през далечни морета чак до Канада и обратно?* (168 часа 2002/22)

Именно различните шрифтове създават каламбура, т. е. сблъскването на ЛИ *Надежда* (*Михайлова*) и нарицателното *надежда* в следния интересен пример: *Няма н(Н)адежда за Софийски и Петканов* (Новинар 2005/15)

Извън рамките на нашия анализ остават някои не по-малко интересни форми на ономастична игра – метафоричната употреба на имена, прозвищата и перифразите с игрови елемент и т. н. Те, както и разгледаните тук именни игри, заемат важно място в новата комуникативна стратегия на съвременната българска публицистика и това обуславя необходимостта от по-нататъшното им изследване, което би могло да допринесе както за по-пълното описание на публицистичния стил, така и на собствените имена като лингвокултурен феномен.

Библиография

- Гридина 1996:** Т.А.Гридина. Имена собственные как база языковой игры (на материале отфамильных прозвищ в речи школьников). – В: Русский язык в школе, 1996, кн. 3, с. 25-31.
- Гридина 1996а:** Т. А. Гридина. Языковая игра: стереотип и творчество, Екатеринбург, 1996.
- Елщайн 2006:** М. Эпштейн: Любовные имена. Введение в эротонику. Статъя-поема. – В: Октябрь, 2006, № 7.
- Земская 1983:** Е. А. Земская. Русская разговорная речь, М., 1983.
- Какорина 1996:** Е. В. Какорина. Новизна и стандарт в языке современной газеты. – В: Поэтика. Стилистика. Язык и культура. М., 1996, с. 169-181.
- Ратникова 2003:** И. Э. Ратникова. Имя собственное: от культурной семантики к языковой, Минск, 2003.

- Ремчукова 2005:** Е. Н. Ремчукова. Креативный потенциал русской грамматики, М., 2005.
- Санников 1999:** В. З. Санников. Русский язык в зеркале языковой игры, М., 1999.
- Солганик 2001:** Г. Я. Солганик. Свой текст – чужой текст. – В: Словарь и культура русской речи. М., 2001, с. 327-336.
- Стоянов 1999:** К. Стоянов. Обществениите промени (1989-1996) и вестникарският език, С., 1999.
- Ханпира 1972:** Э. Ханпира. Окказиональные элементы в современной речи. – В: Лингвистические исследования, М., 1972.
- Цонева 1999:** Цитацията в руската и българската публицистика. – В: Проглас, 1999, кн. 1-2, с. 36-55.
- Цонева 2000, 2002:** Л. Цонева. Езиковата игра в съвременната публицистика, В. Търново, 2000, 2002.
- Цонева 2007:** Л. Цонева. Ключевые имена времени в публицистическом стиле. – В: Stylistyka ŐVI, Styl i czas, Opole, 2007, с. 423-443.
- Цонева 2007а:** Л. Цонева. Фразеология в языковой игре. – В: Активные процессы в современной лексике и фразеологии, М., 2007, с. 237-242.
- Цонева 2009:** Л. Цонева. Каламбури със собствени имена в българската публицистика. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика, т. 9, В. Търново, 2009, с. 490-510.

Доц. д-р Лиляна Цонева, катедра „Руски език”
на ФФ във Великотърновския университет;
liliconeva@abv.bg